

Българско-македонските отношения в сферата на сигурността и отбраната 1999 – 2009 г.

ас. Константин Пудин

УНСС, катедра „Национална и регионална сигурност“

e-mail: kopud@unwe.acad.bg

Резюме: Статията е посветена на българско-македонските отношения в сферата на сигурността и отбраната. В нея се проследява развитието на тези отношение през последните 10 години. За целта са проучени по-голямата част от двустранните документи в тази специфична сфера, статии в специализирания и периодичния печат, монографии по проблема. В материала се прави и кратък анализ на основните фактори, които определят развитието на двустранните контакти, а също и ретроспекция на между-държавните отношения.

Ключови думи: сигурност и отбрана, сътрудничество, Република България, Република Македония.

JEL: H56.

Въведение

На 22 февруари 2009 г. се навършиха 10 години от подписването на съвместната декларация на министър-председателите на Р България и Р Ма-

кедония, с която бе поставено началото на активизиране на двустранните държавни отношения. В края на 2008 г. бе осъществено поредното посещение на български премиер в Р Македония. Сами по себе си тези факти налагат да бъде направена равностметка на развитието на отношенията между двете съседни страни досега и да се набележат насоките за тяхното задълбочаване през следващите години.

Зад написването на този материал стоят и чисто лични мотиви. Той е породен от интереса на автора към т.нар. „Македонски въпрос“ и двустранните отношения във всички сфери, и особено след двете му пътувания в Македония през лятото и късната есен на 2008 г.

Обект на настоящата статия са отношенията между Р България и Р Македония в областта на сигурността и отбраната. Целта е да бъде проследено и анализирано сътрудничеството между двете държави в тази сфера в периода 1999 – 2009 г.

За постигането на така формулираната цел са поставени следните задачи:

- Анализ на основните фактори, оказващи влияние върху развитието на двустранните отношения, в т.ч. в областта на сигурността.

- Чрез прилагането на ретроспективен анализ проследяване динамиката на развитие на двустранните отношения от началото на 90-те години на миналия век до днес.
- Представяне и оценка на състоянието на съвременното сътрудничество в сферата на сигурността и отбраната, най-вече чрез проучването на съществуващите двустранни документи.

В статията не се засягат въпроси от разглежданата област, които имат търговски или друг стопански характер.

1. Фактори за развитието на двустранните отношения

Съществуват различни обстоятелства, които съдействат или могат да съдействат в бъдеще за положителното развитие на контактите между Р България и Р Македония. Без да се претендира за изчерпателност, тук ще бъдат представени някои от тях.

На *първо място*, членството на двете съседни страни в НАТО и ЕС безспорно ще създаде много възможности за разширяване и укрепване на връзките помежду им. То поставя изисквания за разбирателство и сътрудничество, с които и двете държави трябва да се съобразяват.

В края на август 2004 г. е подписан Меморандум за сътрудничество в областта на европейската и евро-атлантическата интеграция. Той има тригодишен срок на действие. По силата на чл. 1 на този меморандум страните поемат ангажмента да насърчават сътрудничеството помежду си в областта на европейската и евро-атлантическата интеграция, насочено към успешно присъединяване към Европейския съюз и подкрепа за бъдещото членство на Р Македония в НАТО.

На 22 януари 2008 г., като се отчита присъединяването на Р България към ЕС, е подписан нов Меморандум за сътрудничество в областта на европейската и евро-атлантическата интеграция между правителството на Р България и правителството на Р Македония. По същество текстът на меморандума е еднакъв с този от 2004 г., т.е. налице е преподписване.

Като основни направления на сътрудничество са посочени: подобряването на дейностите, предприемани от тях по отношение на европейските въпроси, и по-специално във връзка с подготовката на Р Македония за присъединяването ѝ към ЕС (чл. 2); визовата политика, граничният контрол и миграцията (чл. 3); продължаване на политиката на „отворени врати“ на НАТО и за подготовката на Р Македония за присъединяване към Алианса (чл. 4).

През последните години са приети и редица конкретни документи. Един такъв документ е Програмата за трансгранично сътрудничество 2007-2013.

На *второ място*, интересът на бизнеса и професионалният интерес винаги са били водещи. В началото на XXI в., след период на застои, стопанските и културни контакти между България и Македония са много активни. Те са отлична основа, която неминуемо ще бъде гарант на бъдещи добри отношения.

След 1999 г. активна дейност в Македония развиват много български компании. Според информация на Министерството на икономиката и енергетиката на Р България през 2003 г. българските инвестиции в Македония възлизат на 9,3 млн. щ.д., което нарежда страната на 3-то място сред чуждестранните инвеститори. За 2004 г. българските инвестиции възлизат на 4,95 млн. щ.д., ко-

ето поставя България на 7-мо място сред инвеститорите в югозападната ни съседка.

През 2005 г. българските инвестиции в Македония са общо 16 млн. евро, на второ място по размер на български инвестиции в чужбина след Гърция (50 млн. евро) и преди Сърбия и Черна Гора (12,8 млн. евро) и Турция (9,4 млн. евро)

По обща сума на инвестициите през 2006 г. България се нарежда на шесто място сред чуждестранните инвеститори в Р Македония. По данни на БНБ българските инвестиции в Македония през 2006 г. са 7,7 млн. евро, а през 2007 г. са 16,9 млн. евро. Това нарежда Р Македония на 5-о място сред страните, в които има български инвестиции.

Инвестициите на фирми от България в Македония са съсредоточени в следните сектори: банково дело, хранително-вкусова промишленост, металургия и металообработка, химическа промишленост, търговия на едро и дребно с промишлени стоки, геоложки проучвания, информационни технологии и телекомуникации, хотелиерство¹.

На *трето място*, колкото на някои да не им се иска и колкото и да премълчаваме от деликатност, ние имаме общо минало. Днес съществуват българска и македонска нация, съществуват две независими държави на Балканите – Р България и Р Македония. Но България и Македония са кръвно свързани. Не едно или две семейства от двете страни на границата имат по-близка или по-далечна родствена връзка помежду си. Те са хиляди. Да не говорим за езика и вратата, които са едни и същи. Тези обективни обстоятелства могат и трябва да бъдат използвани като

основа за развитие на двустранните отношения във всяка една област на обществен живот. Те трябва да обединяват, а не да разделят и да бъдат предмет на безсмислени противоречия.

2. Кратък преглед на двустранните отношения

Началото на официалните държавни отношения между двете страни е поставено през 90-те години на XX в. Тогава именно за първи път независимата македонска държава се появява като самостоятелен субект на международната политическа сцена. На 8 септември 1991 г. е провъзгласена независимостта на Р Македония – причината е произведеният референдум, на който 64 % от гласувалите подкрепят създаването на суверенна държава. На 18 септември същата година Събранието на Македония утвърждава резултатите от референдума и приема конституцията на новата македонска държава – наследник на създадената през 1944 г. на територията на Вардарска Македония Народна република Македония, преименувана по-късно на Социалистическа република Македония – една от шестте републики на бившата Социалистическа федеративна република Югославия (СФРЮ).

В началото на декември 1991 г. президентът на Р Македония Киро Глигоров изпраща писмо до държавните глави на всички страни в света и техните правителства, включително и до ЕС, с което е поискано да бъде призната независимостта на републиката².

България е първата страна, признала независимостта на Македония на 15 януари 1992 г.,

¹ Информацията е взета от официалния website на Министерството на икономиката и енергетиката на Р България. <http://www.mi.government.bg/trade/bilat/docs.html?id=117957&cid=28> Тя е цитирана и от много български медии по време на посещението на министър-председателя Сергей Станишев в Македония през ноември 2008 г.

² Матеева, М., История на дипломатическите отношения на България, изд. „Български бестселър“, С., 2005., с. 318.

и то с нейното конституционно име – Република Македония. Още през февруари 1991 г. с декларация българското Министерство на Външните работи обявява, че страната няма да пречи на утвърждаването на държавността в Македония и че приетата от Събранието на Македония декларация за суверенитет е законен акт. В много голяма степен тези действия на България са в духа на историческата традиция, съобразен с нейните национални интереси и най-важното – улеснен от промените в Източна Европа и ликвидирането на биполярния модел в края на 80-те и началото на 90-те години на миналия век.

На 12 септември 1992 г. са открити генерални консулства на двете държави, съответно в София и Скопие. Българското генерално консулство в Скопие започва да функционира от октомври 1992 г. На 21 декември 1993 г. Р България и Р Македония издигат дипломатическото представяне на равнище посолства³.

Най-общо можем да приемем, че в развитието на двустранните отношения се очертават два периода. Първият период обхваща средата и края на 90-те години на ХХ в. (1992-1998), а вторият започва от 1999 г. и продължава до днес. Те се отличават преди всичко по степента на интензивност на контактите между двете държави.

Първият период се характеризира със слаба динамика в отношенията между Р България и Р Македония. Съществуват изкуствено създадени неуредени спорни въпроси – за македонския език, за македонската нация, за македонската народност, които възпрепятстват пълноценното двустранно сътрудничество. В македонския управляващ елит

от началото на 90-те, доскоро част от елита на СФРЮ, продължава да съществува недоверие и враждебност по отношение на България. В резултат на това диалогът по проблемните въпроси и всякакъв друг диалог с българската страна се избягва. Спрямо всички свои съседи в средата на 90-те години македонската държава води политика на „равна дистанция“.

Показателен за състоянието на българско-македонските отношения е фактът, че за период от 7 години на установени двустранни отношения е подписан само един между-държавен документ, и то на английски език – Договор за обмен на електроенергия, в сила от 14.12.1996 г.

В края на 90-те години и в двете страни се създават условия за нормализиране и активизиране на двустранните отношения.

След 1997 г. България, макар и бавно, започва да преодолява икономическата си нестабилност. За първи път са заявени ясни външно-политически цели – членство в НАТО и ЕС, около които се обединяват държавните институции и почти всички политически сили. На фона на конфликтите в Западните Балкани, които нанасят на България големи икономически загуби, управляващите в София се опитват да представят страната като остров на стабилност в региона и стремяща се към разбирателство с всички свои съседи.

През 1998 г. се провеждат парламентарни избори в Македония, които са спечелени от опозиционната ВМРО-ДПМН. Във вътрешнополитическите борби партията е обвинявана от своите опоненти в пробългарски уклон. Година по-късно, след избори, президентския пост заема Борис Трайковски, кой-

³ Информация е взета от официалния website на МВНР на Р България, http://www.mfa.bg/bg/index.php?option=com_selfpage&Itemid=253&lang=bg, няма данни за автора.

то е от същата политическа сила. На власт идва ново поколение политици, за които е ясно, че с югославското минало е свършено и страната трябва да върви по пътя на интеграция в евро-атлантическите структури.

В резултат на всичко това Р България и Р Македония поставят началото на активизиране на двустранните отношения. На 10 февруари на тържествено заседание по случай 120-годишнината на Българското народно събрание министър-председателят на България Иван Костов заявява: *„Оставайки в историята, едва ли ще сгреша, ако кажа, че след думата България, една от най-често произнасяните думи в сградата на българския парламент, е била думата Македония... И затова, дами и господа, съм удовлетворен да съобщя първо пред вас, народните представители от XXXVIII народно събрание, че правителствата на Р България и Р Македония постигнаха споразумение за подписване на Съвместна декларация. Тази отдавна чакана декларация е уникален по рода си документ, естествено продължение на историческия факт, че България призна първа независимостта на Република Македония... С този документ слагаме край на изкуствените проблеми между нашите две страни и даваме ход на подписването на близо двадесет двустранни споразумения, които отварят пътя пред търговско-икономическото развитие, осигуряват безпрепятствено движение на стоки, услуги и капитали, облекчават митническите и граничните формалности, насърчават взаимните инвестиции, строителството на транспортни връзки, развитие на културно сътрудничество...“*⁴.

На 22 февруари 1999 г. при посещението на Любчо Георгиевски в София е подписана историческата Съвместна декларация на министър-председателите на двете страни, с която се слага край на т.нар. „езиков спор“⁵. Така започва и вторият етап в развитието на контактите между двете държави.

След 1999 г. са подписани повече от 50 документа, в т.ч. договори, конвенции, спогодби, споразумения, меморандуми и др. Всички те регламентират и насочват двустранните отношения в различни сфери на обществен живот, с което стават основа за ползотворно сътрудничество.

Някои от тези двустранни документи са: Консулска конвенция между Р България и Р Македония (погласана в София на 22 февруари 1999 г., в сила от 23 март 2000 г.), Договор между правителството на Р България и правителството на Р Македония за взаимна защита и насърчаване на инвестициите (погласан в София на 22 февруари 1999 г., в сила от 5 юни 1999 г.), Спогодба между Р България и Р Македония за избягване на двойното данъчно облагане на доходите и имуществото (погласана в София на 22 февруари 1999 г., в сила от 24 септември 1999 г.), Спогодба между правителството на Р България и правителството на Р Македония за международни автомобилни превози (погласана в София на 22 февруари 1999 г., в сила от 12 юни 1999 г.), Спогодба между правителството на Р България и правителството на Р Македония за свързване на железопътните мрежи на двете страни (погласана в Скопие на 12 март 1999 г.,

⁴ Из речта на министър-председателя Иван Костов, произнесена на тържествената сесия по случай 120-ата годишнина на Народното събрание (10 февруари 1999).

⁵ В своята книга Искра Боева и Евгения Калинова, коментирайки декларацията от 22.02.1999 г. посочват: „Спорният въпрос за македонския език (дали е български диалект или отделен език) е разрешен прагматично с подписването на...българско-македонска декларация на двата езика. По същия начин е постъпвала властта и преди 1989 г., когато е подписала няколко спогодби между НР България и НР Македония на двата езика“, Из „Българските преходи 1939-2005 г.“, изд. „Парадигма“, С., 2006, с. 312.

В сила от 23 юни 1999 г.), Спогодба между правителството на Р България и правителството на Р Македония за сътрудничество и взаимопомощ в митническата област (погласана в Скопие на 14 юни 1999 г., в сила от 15 юли 2000 г.), Спогодба между правителството на Р България и правителството на Р Македония за откриване на два нови международни пътни гранични контролно-пропускателни пункта между двете страни (погласана в Скопие на 14 юни 1999 г., в сила от 13 септември 1999 г.), Споразумение за сътрудничество в областта на енергетиката (погласано в Скопие на 25 март 2000 г.), Споразумение между правителството на Р България и правителството на Р Македония за сътрудничество в борбата срещу тероризма, организираната престъпност, незаконния трафик на наркотични вещества и прекурсори, незаконната миграция и други престъпления (погласано в Скопие на 26 февруари 2002 г.), Договор между Р България и Р Македония за социално осигуряване и Административно споразумение към него (погласан в София на 6 февруари 2003 г.), Спогодба между правителството на Р България и Р Македония за откриване на Културно-информационен център на Р България в Скопие и на Р Македония в София (погласана в Скопие на 18 април 2003 г.) и др.

3. Развитие на българско-македонските отношения в сферата на сигурността и отбраната

Началото на двустранното сътрудничество между Р България и Р Македония в рамките на сектора за сигурност е поставено в края на 90-те години на миналия век. На фона на активните междудържащи отношения гнес то не прави изключение. За това в много голяма степен допринеса стре-

межът на македонската страна към пълноправно членство в НАТО и ЕС и ползите от опита и подкрепата на България вече като член на тези организации.

Отношенията в сферата на сигурността и отбраната засягат широк спектър от двустранни и многостранни инициативи. В тях участват както държавни институции, така и различни стопански и нестопански организации.

Междудържавни отношения в сферата на сигурността и отбраната

През м. март 1999 г. е сключено първото в историята на двете държави Споразумение за сътрудничество между Министерството на отбраната на Р България и Министерството на отбраната на Република Македония.

На 16 април 1999 г. е погласано, а на 4 май същата година е ратифицирано от XXVIII народно събрание споразумение между правителството на Р България и правителството на Р Македония относно безвъзмездно предоставяне на военна техника и бойни припаси. Според чл. 1, ал. 1 на споразумението българската страна предоставя безвъзмездно на македонската страна 94 танка тип Т-55 А и 108 броя 122 мм гаубици МЗО. Македонската държава се задължава да не продава или чрез други способности да предоставя без съгласието на българската страна безвъзмездно предоставената военна техника и бойни припаси.

Въпреки, че години след това в публичното пространство този документ се дискутира много, с него е направена решителна крачка към изграждане на доверие между двете страни и засилване на сътрудничеството в сферата на сигурността и отбраната. Са-

мият македонски министър-председател при посещението си през февруари в София, когато се обсъжда тази помощ, споделя: „Това е действие на максимално високо доверие, което България изразява към Македония, действие, заради което македонските граждани ще трябва да започнат да гледат с доверие към България“⁶.

До края на 1999 г. са подписани още два документа, пряко свързани със сектора за сигурност и отбрана. Това са Спогодба между министерствата на отбраната на двете страни относно участие в логистичното осигуряване на хуманитарната операция за бежанците от Косово – през май 1999 г., и Протокол за сътрудничество в областта на военната медицина – ноември 1999 г.

По време на събитията в Северозападна Македония в началото на 2001 г., по предложение на правителството, Народното събрание взема решение страната да окаже помощ на Р Македония под формата на оборудване и снаряжение. С това българските управляващи за пореден път демонстрират, че провеждат политика на сътрудничество спрямо Скопие и се обявяват срещу всички опити за дестабилизиране на страната.

Във връзка със същите събития от пролетта на 2001 г. и искането на македонската страна за създаване на буферна зона между Р Македония и Южна Сърбия (Косово) президентът Петър Стоянов изразява готовност България да изпрати свои военнослужещи. Тази реакция на държавния глава е подложена на унищожителна критика. Налага се министър-председателят да обяснява какво точно е искал да каже президентът.

Същата година министрите на вътрешните работи на двете страни подписват между-

държавно споразумение. Съгласно този документ българската договаряща страна предоставя срещу заплащане на македонската договаряща страна оръжие и боеприпаси.

На 26 февруари 2002 г. двете държави подписват в Скопие Споразумение за сътрудничество в борбата срещу тероризма, организираната престъпност, незаконния трафик на наркотични вещества и прекурсори, незаконната миграция и други тежки престъпления.

През декември 2003 г. министърът на отбраната на Р България е на официално посещение в Р Македония. Целта на визитата е да се разшири двустранното военно сътрудничество и по-специално военнотехническите и военно-икономическите контакти. По време на посещението е подписан План за двустранното военно сътрудничество през 2004 година.

По кореспондентски път през 2006 г. е подписано Техническо споразумение между Министерството на отбраната на Р Македония и Министерството на отбраната на Р България за провеждане на учение „Балкански Вълк 2006“ в периода 2-8 октомври същата година на полигоните Криволак и Демир Капия.

На 27 ноември 2007 г. в Скопие е подписано Споразумение между двете министерства относно безвъзмездно предоставяне на право на ползване на софтуерен продукт „национален кодификационен инструмент „Булког“. Както е посочено в началото на документа, страните отчитат общия стремеж за развитие на добросъседски отношения помежду им, желанието на Р Македония за интеграция в европейските и евроатлантическите структури и желанието на Р България да подпомогне този процес и са убедени в необходимостта от укрепване на

⁶ Тошева, Ст., Г. Александрова, Партньори без скрити намерения, в. „Капитал“, бр. 8, 1999.

сигурността и мира, сътрудничеството и доверието в Югоизточна Европа.

Контактите между двете страни в сферата на сигурността се развиват и на многостранна основа. Така например на 26 септември 1998 г. в Скопие седем държави – Албания, България, Гърция, Италия, Македония, Румъния и Турция, подписват споразумение за създаването на многонационални мирни сили в Югоизточна Европа. Други три – САЩ, Словения и Хърватска, се присъединяват със „статут на наблюдатели“.

Целта на инициативата е да допринесе за повишаване на сигурността и стабилността на региона, засилване на добросъседските отношения между страните, участващи в процеса на сътрудничество, между министерствата на отбраната на държавите от Югоизточна Европа, Евро-Атлантическия съвет за партньорство и в духа на инициативата „Партньорство за мир“. Тя не е насочена срещу никоя друга трета страна и няма за цел да бъдат сформирани каквито и да са военни коалиции срещу такива страни или група държави; отворена е към народите от НАТО и „Партньорство за мир“ в региона, които имат способността и желанието да сътрудничат на всеки по-късен етап.

Многонационалните мирни сили в Югоизточна Европа включват Политико-Военен управляващ комитет, Механизирана бригада „Югоизточна Европа“ и Инженерно-строително формирование.

Съвместна научноизследователска и образователна дейност в сферата на сигурността и отбраната

Интересно е сътрудничеството по линия на образованието и науката в сектора за сигурност и отбрана.

С цел да бъде разширено сътрудничеството между министерствата на отбраната на Република България, Република Албания и Република Македония в областите на военното обучение, военната техника и наука на 17 май 2005 г. в гр. Охрид е подписано тристранно споразумение. Срокът на валидност на документа е 5 години.

Според чл. 2 споразумението обхваща обмен на кадри, информация и опит в областите на военното обучение, техника, наука и логистика в съответствие с дейностите, които ще бъдат определени и договорени от страните. Съгласно чл. 3 военното сътрудничество между трите страни ще включва:

- В областта на военното обучение:
 - Подобряване на професионалните умения и възможности на реципрочна база при обучението на кадри на различни равнища във военните образователни институции на страните.
 - Реципрочна размяна на посещения на постоянния състав на институции за военно обучение и образование, погразделения, военни артистични и спортни групи.
 - Участие като наблюдатели във военно обучение и учения на въоръжените сили на трите държави въз основа на реципрочни споразумения.
- В областта на военната техника страните ще разширяват сътрудничеството в следните области:
 - Изследвания и развитие.
 - Технологично развитие и изобретения.
 - Военна медицина.
 - Логистика.
 - Обучение на експерти по логистика.
- В областта на военната индустрия:
 - Чрез създаването на реципрочни канали за комуникация и консултации страните ще предприемат всички мерки и

ще намерят подходящи пътища за подпомагане по отношение военната инфраструктура.

- Страните се споразумяват да участват в изложения на военната индустрия, организирани от Въоръжените сили или частни институции и организации от съответните държави.

През юни 2005 г. делегация на Министерството на отбраната на Р Македония е на тридневно посещение в България. Целта на визитата е да бъде обсъдено двустранното сътрудничество в областта на военното обучение. Подписан е Анекс към Протокола за сътрудничество между двете министерства на отбраната в областта на подготовката на военни кадри във Военна академия „Г. С. Раковски“ и в Националния военен университет „В. Левски“.

Освен на министерско равнище, контакти в сферата на науката и образованието между двете държави се осъществяват и на ниво изследователски и образователни институции.

Така например на 16 ноември 2007 г. е подписано Споразумение за сътрудничество в областта на образованието, обучението и квалификацията на полицейски служители и студенти (курсанти) между Академията на МВР на Р България и Полицейската академия на Р Македония.

Сътрудничеството се осъществява и чрез разработването на конкретни съвместни научноизследователски проекти в сферата на сигурността и отбраната, финансирани от различни международни организации. Един такъв проект е финансиран от програмата на НАТО „Наука за мир и сигурност“ международен проект на катедра „Национална и регионална сигурност“ на УНСС – SFP-982063 „Управление на свързани със сигурността на-

учни изследвания в подкрепа на трансформацията на отбранителната промишленост“. В него освен УНСС участват още четири организации – *Институтът за паралелна обработка на информацията към БАН, Институтът за интелигентни информационни системи към Университета на Бундесвера в Мюнхен, Германия, Колежът по отбрана към Националния военен университет на Румъния, Европейският университет в Скопие, Македония.*

Заклучение

В края на този материал, въз основа на проучените двустранни документи, публикации и разработки по разглеждания проблем, могат да бъдат направени някои изводи и обобщения:

- Между Р България и Р Македония съществуват интензивни контакти по линия на военното сътрудничество и като цяло сътрудничеството в сферата на сигурността. Те в много голяма степен се обуславят от стремежа на Македония към пълноправно членство в евро-атлантическите структури и безрезервната подкрепа, която нашата страна ѝ оказва в тази посока.

- През последните години са сключени и се прилагат споразумения, които пряко засягат сигурността на двете страни и са насочени срещу формите и проявите на организираната престъпност на тяхна територия. С това двете държави дават своя принос за повишаването на стабилността на региона и като цяло стабилността на ЕС.

- Забелязва се развитие на контактите в областта на науката и образованието в сферата на сигурността и отбраната, изразяващи се предимно в обмен на студенти, преподаватели, информация и т.н. В това направление би било полезно да се увеличи броят на разработваните съвместни науч-

ноизследователски проекти по актуалните проблеми на сектора за сигурност.

В заключение следва да бъде отбелязано, че в годините след установяване на дипломатически отношения между двете държави България винаги е била отворена за диалог и сътрудничество. Македонската страна е тази, която по чисто субективни причини проявява колебание и резервираност по отношение интензивността на развитие на двустранните контакти. Разбирателството днес, в името на доброто съседство и македонското членство в ЕС и НАТО, би могло да бъде гарант за стабилността и развитието на региона. То е част от сложните отношения между двете държави и времето ще покаже какъв ще бъде следващият етап на тяхното развитие.

Литература

1. Желев, Ж., В голямата политика, изд. „Труд“, С., 1999.
2. Иванов, Л. и др., Българската политика спрямо Р Македония – Препоръки за развитието на добросъседските отношения след приемането на България в ЕС и в контекста на разширяването на ЕС и НАТО в Западните Балкани, Фондация „Манфред Вьорнер“, С., януари 2007/януари 2008 г.
3. Калинова, Е., И. Баева, Българските преходи 1939-2005 г., изд. „Парадигма“, С., 2006.
4. Матеева, М., История на дипломатическите отношения на България, изд. „Български бестселър“, С., 2005.
5. Петров, П. и др., Македония – история и политическа съдба, в три тома, изд. „Знание“ ООД, С., 1998.
6. Спасов, Г., Во потрага по изгубениот идентитет, статията е публикувана в сайта на МНИ, ноември 2008 г.
7. Тошева, Ст., Г. Александрова, Партньори без скрити намерения, в. „Капитал“, бр. 8, 1999.
8. Цветановски, В., Атина и София искат да унищожат Македония, интервю с акад. Иван Катарджиев, в. „Глобус“, април 2008 г., Скопие, статията е публикувана в сайта на МНИ.
9. Чавдарова, М., Политически системи и външна политика на Балканските държави, УИ „Стопанство“, С., 2008.
10. Информация от официалния website на Президентa на Р България, <http://www.president.bg/>
11. Информация от официалния website на Министерството на външните работи на Р България
12. http://www.mfa.bg/bg/index.php?option=com_selfpage&Itemid=253&lang=bg
13. Информация от официалния website на Министерството на вътрешните работи на Р България, <http://www.mvr.bg/>
14. Информация от официалния website на Министерството на икономиката и енергетиката на Р България, <http://www.mi.government.bg/>
15. Информация от официалния website на Министерството на отбраната на Р България, <http://www.md.government.bg/>
16. Информация от свободната енциклопедия Wikipedia. **ИИ**